

ABONNEMENT

Pays étrangers

Pour un an: 2 Dolars

Edition spéciale: 3 Dolars.

ADRESSE

"İctihad," Constantinople

Téléph: St. 865

xxvième ANNÉE

1 Novembre 1930

İCTİHAD

Türkçe ve Fransızca

İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ

No: 308

ABONEMAN:

Seneliği [24Nusha] Türkiye için 2 1/2, Âlâ kâğıdı-lısı 5 Liradır

İDAREHANESİ

Cıgaloğlunda İctihad Evi

Tarihi Te'sisi:

1904 — Genève.

Yirmi altıncı sene

1 Teşrinisani 1930

DİN NOKTASINDAN

A'İLEDE TERBİYE

J. M. Guyau, XIX ücu asrın en büyük fransızdır. Ve bu asrın olduğu gibi her asrın da en büyük insanlarından olmakta devam edecektir. **Guyau** nun **Education et Hérité, veers d'un philosophe** adlı kitaplarını Mf. Vekâleti tercüme ettirip bastırmak himmetinde bulundu. **Esquisse d'une Morale sans obligation ni sanction** isimli pek kıymetli ve original kitabıda **Vecibesiz ve müeyyidesiz bir Ahlâkın ana hatları** adile yine Mf. V. nin himmetile basılacak. **Guyau** nun şaheserlerinden biri de **L'İRRELİGION de L'AVENİR**dir. Bu kitabın **A'ile içinde terbiye** sernameli bahsini okuyucularımıza sunuyoruz :

Şu amelî sîret meselesi ekseriya dermeyan olunmuşdur: A'ile babasının kendisi için olmasa bile, hiç olmazsa çocukları ve zevcesi için bir dini olmalı değil midir? ve eger zevcenin bir dini varsa, çocuklarının terbiyesini zevcesine bırakarak kendisi alakasız kalmalı mıdır?

Şu kana'atdeyizki, kendisinin kani' bulunduğu fikirleri, ailesi içinde hakim kılmak baba için bir vazifedir. Dinî mes'eledede kendi hesabına vasıl olduğu sureti hal ne olursa olsun, bunu kim-seden ve bhusus ailesinden gizlemeye çalışmamalıdır. İctihadlarını gizli tutmak istese bile bunu, bütün hayatında yapmaya, ya'ni kanaatlerini, ictihadlarını daima gizli tutmaya muvaffak olamaz. Bu ketmi hissiyat ile şu tehlikeye meydan vermekten başka bir şey yapmıyacaktır: Çocuklarının zihninde ahlâkî ka'idelerle dinî nassları sıkı sıkıya birleşmeye bıraktıktan sonra er geç dinî nass[Dogme]ları sarsarak ahlâkî kaideler hakkında şüphe ettirmek tehlikesine düşecektir. Çocuk, kendisinde din ile ahlâkın sıkı sıkıya birleşmesi en ziyade

tehlikeli olan bir mahluktur. Çocuk bütün beşerî mahlûkların en az filosof, en az maba'de'tabiiyatçı, ilmî fikirlere en az alışık olanıdır; Binaenaleyh zihninin ebediyyen çarpılması en az güç olan, kat'î ve muhakkak gibi gösterilen yanlış veya şüpheli mefhumların kendisine telkin olunması en kolay olan mahlûktur. Çinde, vakit vakit verilen konferanslarda ba'zı Mandarinler,[*]eşraf önünde şu mevzu'u şerh ederle: Vatan-daşlık vazifenizi yapınız dinlere kulak asmayınız; a'ile babasının, çocuklara tekrar tekrar söylemesi lâzım olan işte budur. Terbiyenin «Prinçipe» lerinden biri aklın tekemmülünü ifrat derecede tesri' etmeksizin, kendisinde aklı tekemmül ettirmek için çocuğu âkil farz etmek ve ona göre muamele etmektir. Çocukda eksik olan, dikkatin şiddetinden daha ziyade dikkatin istimrarıdır. Ekseriya köy halkında hemen daima (Hayvanlarda olduğu gibi) dun ırklarda çocuk yetişmiş adamdan daha uyanık

[*] Çinde âlimler sınıfına verilen unvandır.

daha mütecessis, zihnen daha çalâkdir. Yalnız bu küçük zekâyı uçarken yakalamalı, geçen kuşu bir lahze durdurmalıdır. Bu, kuşbazın ya'ni mürebbinin işidir. Eger çocuk anlamazsa, sormakdan ferağat ederse, atalet ve zekâ tenbelliğine düşerse çocukdan ziyade mürebbiye kızmalıdır. Binaenaleyh çocuğun İlmî terbiyesi ilk su'alile başlamalıdır. Ona hakikati borçluyuz, onun da zekâsının kabiliyetine göre hakikati söylemeye borçluyuz. Madamki çocuk kendiliğinden bir su'al soruyor bunun cevabını KISMEN anlayacak bir halde demektir. Kendisinden sorulan kimsenin vazifesi, çocukda takdir ettiği anlamak kabiliyetine göre cevap vermektir; eger ba'zan boşluklar bırakırsa bu boşlukları asla bir yalanla doldurmamalıdır. Çocuğu daha uzağa göndermek, ya'ni «büyüdüğün vakit anlarsın» deyip geçmek pek kolaydır. Şu iki esasî şekilde çocuğun aklını inkişaf ettirmekten korkmamalıdır :

Evvelâ NİÇİN yahut NASIL sevki tabiîsi, saniyen «niçin» ve «nasıl»a verilen cevabın mantık sevk tabiîsi çocuğun mücerred mu'akele «Raisonnement» lerle dimağını yormayacak kadar turfanda aklını kullanmasında korkacak hiç bir şey yoktur. Daha çocukluğundan itibaren da'vayı nazari (Théorème)lere vakfi hayat eden PASKAL lar pek nadirdir. Binaenaleyh tehlike, aklın vaktinden evvel inkişafında değildir; zaten bunu ta'dil etmek de daima kolaydır. Tehlike, hassasiyetin vaktinden evvel inkişafındadır. Bir çocuk fazla şiddetle his etmemelidir. Çocuğu Cehennem yahut Şaytan korkularına yahut kudsî hayaletler korkularına yahut ilk(Communion)(*)ları zema-

nında küçük kızların sırrî heyecanları gibi teheyyiçlere ma'nasız haşyetlere atarak çocuklara yapılan fenalık, bunlara doğru düşünmeyi öğretmekle, kendilerine bazı mertebe reculiyeti zihniye vermekle yapılan fenalıktan daha ziyadedir. Irklar hasasiyet ifratile kadınlâşırlar; ilmî ve felsefî melekelerin fazlalığıyla aslâ kadınlasmazlar. Belki Rousseau ile bize, «çocuklara dinî hurafeler, dinî batıl fikirler verilmemeli, iyisi, kendilerine din hakkında makul fikirler vermek için aklî inkişafının kemaline vasıl olmasını beklemektir» derler. Cevaben deriz ki şimdi ki cemiyetimizde bu, gayri mümkündür :

Babası imsak ettiği (yani çocuğa dinî ve felsefî bir fikir ve kanaat vermekten çekindiği) esnada, çocuğun zihnine, kendisini ihata eden batıl fikirler nüfuz eder, bu hurafelerin kalıbını alır. Bilâhere, bu vechile batılın istilâsına ma'ruz olan zihnini bu hurafelerden kurtarmak üzere çocuk için daima elim olan ve bütün hayatı müddetince muztaribi olacağı muhtemel bulunan hakikî bir buhran ika' etmek lâzım gelir [**]

Terbiyenin büyük hüneri, neşvü nımayi zihnde işte bu nevi buhranlara meydan vermemekten ibaret olmalıdır. Zaten kat'î bir zarba vurmayı da'ima zamandan zamana talik eden baba, çocukunda yerleşmesine göz yummuş olduğu batılı çocukdan çeküp koparmak için çocuğa yapacağı fenalığın bir gün farkına varır.

7 yaşından itibaren hristiyanlara yapılır ve bu ayinde hristiyanlığın mizraklı ilmi halinde mevcut ve ekserisi bizim « azabî ebedî » miz gibi mudhiş etsaneleri telkin olunur.

İCTİHAD

[**] Bu buhrana maruz olmayanlarımız azdır. bunun kurbanı olanlarda az değildir. 'Türbe'î Ma'sumiyyet bu ruhî azab ve ızdırabın mahsuludur .

[*] (Le premier communion, Katoliklerin, mu'minleri üzerinde yaptığı bir aynıdır.

M. Littré bize bu nevi'den bir haleti vicdaniye hikâye etmiştir : Reşid oluncaya kadar kızının terbiyei diniyesinde bililtizam hiç bir müdahalede bulunmadıktan sonra, bu yaşda kızını, o kadar kani', din için ve din ile o kadar mütehallik bulmuştur ki bütün bu varlığın alt üst olması önünde, baba, rü'at etmiştir; [ya'ni vücut bulmuş olan bu dinî hayatı yıkmaktan mütevellit hercümerc tehlikesini göze aldirmamıştır] : bu vaz'iyette, kendisi için muhabbetin mukaddes kılmış olduğu bir vücut üzerinde bir ameliye icrası karşısında eli titreyecek olan bir cerrah, ziyanın sevgili gözlerle verilecek bazı veca'lara değeri olup olmadığında tereddüd eden bir göz hekimini gibi olmuştur. Fikrî « Opérateur » , ameliye yaparak kurtardıkları kimseleri ameliyeden evvel uyutmak için, Chloroformun yardımına da malik değildir. Dikkat ve mülahaza ilede keskinlenen tam his ve şu'ur halinde bunların kalblerini koparmak mecburiyetindedir.

Binaenaleyh musakkıt (abortif) yahut (Préventu) ilâçlar , bilâhare tedavi etmek üzre hastalığın büyümesine göz yuman müterassid tabiblikten daha iyidir. İyi mürebbi, iyi tabip gibi Operationlar yapmak mecburiyetine düşmemeyi te'min edecek malûmatile tanınır.

Binaenaleyh büyüdüğü vakıt bunlardan kurtulur bahanesile çocuğu, etrafında dinin yaşamakta olan masallarile oyalanmaya terk etmek fena bir hisaptır. Evet bunlardan kurtulur, fakat esefsiz ve cehdsiz değil: hatta ekseriya bu cehd fazla büyük bir hamle verir: maksad tecavüz olunur; fazla itikattan reybi lâkaytlığe geçilir ve bundan ızdırab duyulur. Cennet nimetlerinde zenginlik « assignat » [*] lara malikiyet zenginliğidir, günün

birinde bunu anlamak elim olur; fakir olmak daha eyidir.

Çocuk erkenden, namütenahi [L'infini] fikrini alıştırılabilir. Semti kadem „Antipode"lar fikrine, kâinatta aşağı ve yukarının bulunmadığı fikrine alıştığı gibi buna da alışır. Kendisine kürei arzın müdevver olduğu söylenen bir kimsenin ilk düşünüşü bir tedehhuş düşünüşü, boşluk endişesi, açık mesafata düşmek, batmak korkusudur. Bazı kimselelerin dinî hissiyatı ta'mik edilirken ekseriye aynı safdilâne korku halâ bulunur. O zaman tesadüf edilen engel, teşkil ve ya men'edilmesi terbiyenin elinde olan gayri sahih fikirler tedaisinden « Association » undan neş'et eder.

Kudema, semâlarını örten billur kubbeye alışmış oldukları gibi, kavanosda doğan balık da cam kavanosuna alışır; bu balık bahrimuhitte yabancı [Dépaysé] kalır. Kafeste yetiştirilmiş kuş, serbest bırakıldığı vakıt ekseriya ölür. Her şey için bir intikal devri lâzımdır. Ve fikrî fazaların hürriyeti de suların ve havaların hürriyeti gibidir. Dinden âzade bir insaniyet dinden azade bir terbiyeye mühtaç olacaktır. Kendi kendilerini azad etmeye, kendi bağlarını kendi ellerile kırmaya mecbur olanların geçirdikleri bir çok ızdırabtan bu terbiye kurtaracaktır. Bir oduncu oğlu, içinde doğduğu تنها ve loş ormanda, muazzam yaprak ve dal kubbelerinin namütenahi manzaresi altında hiç haşiyet hissi duymaz; oraya götürülen bir şehir çocuğu kendisini orada gaybolmuş hisseder ve ağlamağa başlar. Bu orman gölgeli dolambaçlarla, na mahdut vüsatile geçidi kapayan ve ancak birer birer bertaraf edilen hisapsız mani'lerle ilim âlemdir. Orada doğanın ondan korkusu olmaz mes'ud yaşar. Oduncu oğulları olmayâ cesurâne kârâr vermelidir.

[*] Fransada çıkarılmış bir nevi' kaim; tedavülü mecburi bir kâğıt para, ki günün birinde bu tedavül mecburiyeti devlet tarafından kaldırılıverince bu para ile zengin olanlar fülusi ahmure mühtaç, fakir olurlar 1293 de bizde bu felâket olmuşdu. [Mütercim]